

Designing a curriculum model for psychological skills in the fields of behavior and civic rights in primary education

Ensieh Kafshchian Moghadam¹, Hassan Maleki², Alireza Sadeghi³

1. Ph.D Candidate in Curriculum Studies, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: moghaddam_baran@yahoo.com

2. Professor, Department of Curriculum Studies, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: malaki_cu@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Curriculum Studies, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: sadeghi.edu@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article history:
Received 28 March 2024
Received in revised form
24 April 2024
Accepted 01 June 2024
Published Online 22
October 2024

Keywords:
curriculum template,
psychological,
citizenship rights,
the second elementary
course and citizenship
rights and planning

ABSTRACT

Background: Legal behavior in the education of elementary school students is of paramount importance. Upon reviewing the literature related to citizenship education, it became apparent that there is no suitable native model for a curriculum on psychological skills in this domain.

Aims: The present study aimed to design a curriculum model for psychological skills in the citizenship domain for elementary school students.

Methods: The present research employed a data-driven approach. The population consisted of all experts in the field of elementary education, among whom 21 individuals were selected using purposive sampling method. The main data collection tool was interviews, and the data obtained from them were analyzed through open coding, axial coding, and selective coding. Data analysis was conducted using MAXQDA software version 12.

Results: The results of this study are presented in the form of a model consisting of 11 main components, including primary conditions, performance-oriented planning, contextual conditions, performance-oriented planning in contextual domains (educational and psychological contextualization, economic, cultural, and behavioral differences in citizenship), interveners (teacher and learner characteristics), strategies (initial, instructional, and feedback), and outcomes (enhanced student performance and the establishment of a sustainable curriculum).

Conclusion: Given the importance of the subject, it is imperative to approve and develop a strategic program for citizenship education curriculum at the level of educational institutions and schools. This program must necessarily align with the objectives and components of the national educational system, encompassing legal, civil, political, cultural, social, and ethical aspects, as well as upper-level documents, including the comprehensive scientific roadmap of the country.

Citation: Kafshchian Moghadam, E., Maleki, H., & Sadeghi, A. (2024). Designing a curriculum model for psychological skills in the fields of behavior and civic rights in primary education. *Journal of Psychological Science*, 23(140), 35-51. [10.52547/JPS.23.140.35](https://doi.org/10.52547/JPS.23.140.35)

Journal of Psychological Science, Vol. 23, No. 140, 2024

© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.23.140.35](https://doi.org/10.52547/JPS.23.140.35)

✉ **Corresponding Author:** Hassan Maleki, Professor, Department of Curriculum Studies, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
E-mail: malaki_cu@yahoo.com, Tel: (+98) 9339527987

Extended Abstract

Introduction

In contemporary educational discourse, the cultivation of citizenship rights among young learners is recognized as an essential component of holistic education (Parker, 2019). Citizenship education serves as a cornerstone for nurturing responsible, informed, and actively engaged members of society. However, despite its acknowledged significance, there remains a notable gap in the literature regarding the development and implementation of structured curricular frameworks for citizenship education, particularly within the context of early childhood education (Davis et al., 2021). This study aims to address this gap by proposing a comprehensive curriculum template tailored for the second year of elementary education, focusing explicitly on citizenship rights.

Elementary education plays a pivotal role in shaping the attitudes, values, and behaviors of young learners. It provides a foundational platform for instilling the principles of civic responsibility, social justice, and democratic participation. However, the integration of citizenship education into the curriculum often lacks specificity and coherence, resulting in fragmented and sporadic approaches that fail to effectively address the diverse needs and developmental stages of students. Therefore, there is a pressing need for a structured and systematic curriculum template that aligns with the developmental milestones of elementary students while fostering a deep understanding of citizenship rights (Smith et al., 2022).

The design of a curriculum template for citizenship rights in the second year of elementary education is underpinned by several compelling rationales. Firstly, early childhood is a critical period for the formation of attitudes and values, making it an opportune time to introduce concepts related to citizenship and social responsibility. Secondly, research indicates that explicit instruction in citizenship education positively impacts students' civic knowledge, skills, and attitudes, contributing to the development of active and engaged citizens. Moreover, a well-designed curriculum template

provides educators with clear guidance and resources, ensuring consistent and coherent delivery of citizenship education across diverse learning environments.

The conceptual underpinnings of this curriculum template draw from various theoretical perspectives, including social constructivism, critical pedagogy, and socio-cultural theory. Social constructivism posits that learning occurs through active engagement with social experiences and meaningful interactions, highlighting the importance of experiential and inquiry-based learning approaches in citizenship education. Critical pedagogy emphasizes the role of education in fostering critical consciousness and transformative action, encouraging students to question existing power structures and advocate for social change. Socio-cultural theory underscores the significance of social context and cultural influences in shaping individuals' understanding of citizenship and societal norms, advocating for culturally responsive and inclusive educational practices.

This study adopts a mixed-methods research design, integrating qualitative and quantitative approaches to develop and validate the proposed curriculum template. The research process entails a comprehensive review of relevant literature on citizenship education, curriculum design, and child development, followed by the iterative development of the curriculum template in collaboration with educational experts and practitioners. The final curriculum template will undergo rigorous validation through expert reviews, pilot testing, and feedback from key stakeholders, including teachers, students, and parents. The study culminates in the presentation of a refined and evidence-based curriculum template, accompanied by guidelines for implementation and assessment in elementary educational settings.

In conclusion, the design of a curriculum template for citizenship rights in the second year of elementary education represents a significant endeavor with profound implications for educational practice and societal development. By providing educators with a structured framework for fostering citizenship awareness and engagement among young learners, this study seeks to contribute to the advancement of inclusive, democratic, and socially just societies.

Through collaborative efforts and evidence-based approaches, we endeavor to empower the next generation of citizens to actively participate in shaping a more equitable and sustainable future.

Method

The present research was conducted within the framework of a qualitative approach utilizing grounded theory. The necessary data were collected through semi-structured interviews. The validity of the questions was confirmed by experts in the field. The target population consisted of experts and stakeholders familiar with civil rights and curriculum development, who could provide valuable insights to the researcher. Theoretical sampling was employed in the qualitative section of the study. In qualitative research, data collection ceases when information about all relevant categories becomes saturated, and when the theory or story under study is fully developed, and no new information about the topic is forthcoming. Therefore, in qualitative research, sample size is considered synonymous with data saturation (Abedi, 2016). Accordingly, the sample for this research consisted of 21 experts and stakeholders in the field of citizenship curriculum development. Data analysis in this study was conducted according to the guidelines provided by Strauss and Corbin (2012), which include three main stages: open, axial, and selective coding (Strauss & Corbin, 2012). It is worth mentioning that for the validation of the findings obtained from coding and analyzing interview texts, some teachers, experts, and legal and curriculum specialists reviewed and observed the results; there is agreement among them regarding the findings. Finally, the qualitative research model is presented, and for the validation of the resulting model, the method of member checking was utilized.

Results

In response to the research question, the data collected from the semi-structured interview process with the research participants, who possessed valuable lived experiences related to the phenomenon under study, were subjected to open coding analysis. Conducting the open coding process on this data led to the identification of numerous concepts, which the researcher then sought to reduce and categorize based

on similarities and conceptual overlaps. As a result, 11 main themes and 31 sub-themes were extracted. Following the open coding process, the research findings were organized into dimensions of the axial coding pattern, including the following: Primary Conditions: These are the main factors influencing the core aspects of the phenomenon, directly impacting the primary elements (such as multi-specialty curriculum planning) in the elementary education system. Core Issue: This serves as the central focus encompassing all discussions. Background Conditions: These constitute a set of factors, including concepts, categories, or variables that influence actions and interactions. Intervening Conditions: These are variables and conditions within which the phenomenon occurs, extending beyond the background conditions. Strategies: These are deliberate actions aimed at addressing the intervening conditions. Outcomes: These are the results emerging from the strategies, representing the consequences of actions and reactions.

This categorization, as described by Hajbagheri et al. (2012), enabled a systematic organization of the research findings, highlighting the interconnectedness and interdependence of various factors influencing the phenomenon of interest. Such a structured approach facilitates a comprehensive understanding of the complex dynamics at play within the context of elementary education curriculum planning for citizenship rights.

Continuing further, the final conceptual model for the citizenship education curriculum in the elementary education system was designed using selective coding, which is the final stage of coding in grounded theory. In this stage, the researcher, relying on their understanding of the studied phenomenon, along with the axial coding, and drawing inspiration from the existing theoretical literature, revisited the interviews and coding to develop the final model. Additionally, the model was validated by the input of seven university professors, ensuring its accuracy and relevance. This stage represents the culmination of the research process, wherein the insights gleaned from data analysis, theoretical frameworks, and expert input converge to delineate a comprehensive and coherent conceptual model for citizenship

education curriculum in elementary education. By synthesizing diverse perspectives and integrating theoretical insights, the final model provides a robust framework for guiding curriculum development efforts aimed at fostering citizenship awareness and engagement among elementary students.

Conclusion

The present study aims to design a curriculum model for psychological citizenship skills for students in the second year of elementary education. As indicated, the citizenship education curriculum in the Iranian educational system faces numerous challenges, one of which is the lack of a comprehensive model that can delineate the roles of all stakeholders and serve as a guide for practitioners and planners in this field. In this article, an attempt has been made to model the citizenship education curriculum in the second year of elementary education using grounded theory.

Based on the analysis, it is evident that in the curriculum planning of citizenship education, there is a need for strengthening teacher organization, using standards, and ensuring continuity and coherence in teaching citizenship rights. Continuous policymaking based on upper-level documents and budget allocation, as well as cultural orientation (ideological perspective, media, and virtual space), teacher characteristics (individual and interpersonal, professional), and personal characteristics (emotional, cognitive, social, and physiological) were identified as significant factors. The background activities such as awareness-raising and motivation, clarifying the process and objectives of citizenship education in the second year of elementary education, institutionalism in administrations and schools, standardization of educational levels, educational actions (quality-centered, interaction-oriented, and professional development of teachers), feedback actions (program evaluation, teacher and learner assessment), individual and institutional attitudes toward citizenship education, and the development of a sustainable curriculum program were categorized and addressed.

Furthermore, multiple-specialty curriculum planning in the field of citizenship education was introduced as the central aspect of this model, signifying that most interviewees affirmed the necessity of planning by

experts familiar with various areas, including philosophy, psychology, civil law, social law, and curriculum planning. During the interviews, when the connection of certain elements of the curriculum to human sciences was not established, it was implied elsewhere that the most critical secret to the success of a curriculum model is precise and continuous needs assessment and the involvement of stakeholders. The importance of this issue and the plethora of previous research, such as that by Wang Jin Zhu (2018), corroborate these findings.

Moreover, continuity and temporal sequencing were mentioned as fundamental issues. Unfortunately, this aspect is absent in the current curriculum, whether formal or informal, as students typically only see the lessons at the classroom level, and their performance in the family and community environments is not readily observable. However, some interviewees argued that citizenship education is an effective element in a competent society, emphasizing the principle of continuity rather than compression. They suggested that the educational content in the second year of elementary education should be planned based on the needs assessment of students in society and even the family. This perspective aligns with the findings of Anosami (2016).

Teacher and learner assessment holds extraordinary importance as these two categories of stakeholders are the primary agents in the teaching-learning process. They should be continuously evaluated based on the objectives of the program and the expectations placed upon them. The most significant outcomes of implementing this model can be highlighted in two aspects: enhancing legal awareness in the country and forming a sustainable curriculum. By operationalizing the citizenship education curriculum model in the second year of elementary education, it is hoped that we will witness scientific growth among practitioners in this field and an increase in the scientific level and awareness of educational institutions and schools nationwide. From the perspective of curriculum, it can be expected that the proposed model will provide the conditions for the emergence of a citizenship education curriculum based on numerous specific research findings tailored to the context of our

country, engaging all active stakeholders in this field comprehensively.

With the application of the proposed curriculum model, new theories in the principles of civil law education and their specific impacts will be discussed, including giving teachers more opportunities to advance their legal perspectives and awareness, expanding teaching methods, increasing student motivation for learning, enhancing focus, understanding, and developing specific skills, fostering greater coordination between teachers and students and their mutual education levels, and increasing the sense of professional ethics, justice, accountability, and learner engagement in the discourse of education and learning, leading to individual progress. Furthermore, supporting the advancement of students' social rights and achieving better assessment results will be achieved.

Given the importance of the subject and the provision of proposals aimed at further research in this area, the following strategies are proposed. It is essential, given the strategic importance of citizenship education in the curriculum, that an educational program be approved and developed at the level of educational institutions and schools. This program must align with the goals and components of the national educational system, encompassing legal, civil, political, cultural, social, and ethical aspects, as well as upper-level documents, including the comprehensive scientific roadmap of the country, among others. Since the higher-level documents primarily examine perspectives and general objectives and avoid delving into specific issues of citizenship education, specific documents tailored to this educational field need to be designed. As formulating such a strategy at the national level poses challenges, those responsible must not only interact with educational planners but also maintain close ties with experts and stakeholders in citizenship education and practical law education. Moreover, seeking feedback from teachers nationwide and considering their opinions will strengthen this strategy. Based on

this strategy, teacher education plays a vital role in two key aspects: first, increasing their awareness and legal perspectives regarding the nature of citizenship rights in contemporary society and the socio-ethical importance of upholding individual and interpersonal rights can transform them from mere transmitters into individuals with more prominent roles. Second, supplementary training or in-service courses for teachers in open environments to increase their knowledge and align them with textbooks and teaching approaches should be seriously considered.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral dissertation of the first author and responsible in the field of curriculum and the proposal was approved on 1/7/2019 from the Tehran branch of Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. The necessary permissions to conduct the research were obtained from Allameh University. Tabataba'i Tehran has been approved and issued. The present research was carried out in compliance with ethical standards, including obtaining informed consent of the subject, obtaining written consent from the teachers, confidentiality of information, and voluntary entry and exit of participants from the research.

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: The first author was the senior author the second were the supervisors and the third was the advisors

Conflict of interest: The authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: The researchers feel it their duty to express their sincere thanks to all the teachers, professors, and experts who participated in this research, as well as the legal experts of Mashhad who provided the necessary cooperation for the implementation of the research.

طراحی الگوی برنامه‌درسی مهارت‌های روانشناختی در حوزه رفتار و حقوق شهروندی در آموزش دوره دوم ابتدایی

انسبه کفشچیان مقدم^۱، حسن ملکی^۲، علیرضا صادقی^۳

۱. دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. استاد، گروه مطالعات برنامه درسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۳. دانشیار، گروه مطالعات برنامه درسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۰۹

بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۰۵

پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۲

انتشار برخط: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

کلیدواژه‌ها:

الگوی برنامه درسی،

روانشناختی،

شهروند فعال،

دوره دوم ابتدایی و حقوق

شهروندی و برنامه‌ریزی

زمینه: آموزش مهارت‌های روانشناختی در حوزه مسائل شهروندی یکی از مهم‌ترین سرفصل‌ها در تدوین عناصر برنامه درسی دوره ابتدایی است؛ از طرفی رفتار حقوقی در آموزش دانش‌آموزان ابتدایی نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. بررسی ادبیات مربوط به حوزه شهروندی نشان می‌دهد که الگوی بومی مناسبی برای برنامه درسی مهارت‌های روانشناختی در این حوزه وجود ندارد.

هدف: مطالعه حاضر با هدف طراحی الگوی برنامه درسی مهارت‌های روانشناختی حوزه شهروندی به دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی انجام شده است.

روش: روش پژوهش حاضر داده‌بنیاد بود. جامعه آماری شامل تمامی متخصصان حوزه تعلیم و تربیت ابتدایی بود که از میان آن‌ها ۲۱ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شد. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها مصاحبه بود که داده‌های حاصل از آن از طریق کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی انجام شد. تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار مکس کیودا نسخه ۱۲ انجام شد.

یافته‌ها: نتایج این تحقیق به شکل الگویی متشکل از ۱۱ مقوله اصلی شامل شرایط علی، برنامه‌ریزی عملکرد محور، شرایط زمینه‌ای، برنامه‌ریزی عملکرد محور زمینه‌ای (زمینه‌گرایی تربیتی و روانشناختی، اقتصادی، فرهنگی، و تفاوت‌های رفتاری عمل‌گرایانه شهروندی) مداخله‌گر (ویژگی‌های معلم و فراگیر) راهبردها (اولیه، آموزشی و بازخوردی) و پیامدها (ارتقاء سطح عملکرد دانش‌آموز و ایجاد برنامه درسی پایدار) ارائه شد.

نتیجه‌گیری: ضروریست با توجه به اهمیت موضوع برنامه‌ای راهبردی در برنامه درسی حقوق شهروندی برنامه آموزشی در سطح ادارات و مدارس تصویب و تدوین شود، این برنامه قاعده‌تأباید ضمن توجه به اهداف مؤلفه‌های نظام آموزشی کشور با جنبه‌های حقوقی مدنیت سیاسی فرهنگی اجتماعی و اخلاقی اسناد بالادستی و از آن جمله سند نقشه جامع علمی کشور هماهنگ باشد.

استاد: کفشچیان مقدم، انسه؛ ملکی، حسن؛ و صادقی، علیرضا (۱۴۰۳). طراحی الگوی برنامه‌درسی مهارت‌های روانشناختی در حوزه رفتار و حقوق شهروندی در آموزش دوره دوم ابتدایی. مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۳، شماره ۱۴۰، ۳۵-۵۱.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۳، شماره ۱۴۰، ۱۴۰۳. DOI: [10.52547/JPS.23.140.35](https://doi.org/10.52547/JPS.23.140.35)

© نویسنده‌گان.

مقدمه

از دیرباز بشر به دنبال مدرسه‌ای که شکل یک نهاد اجتماعی را داشته باشد بوده است تا در این نهاد اجتماعی مسائل حقوقی که شامل داشتن و وجدان کاری، مسئولیت‌پذیری، رعایت عدالت با نهادهای شایسته انسانی و تکوین شخصیت اجتماعی را پرورش دهد؛ زیرا به وسیله آن است که راه و رسم زندگی اجتماعی در مدرسه پایه‌ریزی می‌شود (شریعتمداری، ۱۳۹۴). عوامل متعددی در مدرسه از قبیل معلم و نحوه تعامل وی با دانش‌آموزان و همسالان در مدرسه، کتب درسی از جمله عوامل مدرسه‌ای هستند که در شهروندی شدن دانش‌آموزان دختر و پسر نقش اساسی ایفا می‌کند (بیلگر و همکاران، ۲۰۱۴). در حال حاضر بسیاری از نظام‌های آموزشی به دنبال ارائه دانش، مهارت و نگرش‌های مدنی مورد نیاز برای آماده‌سازی فراگیران در برخورد با مسائل و چالش‌های زندگی آینده آنان هستند و با استفاده از سیاست‌های راهبردی گوناگون امکان رشد و گسترش مبانی آموزش مداوم را به عنوان فرآیندی که برنامه درسی تسهیل‌کننده آن است دنبال می‌نماید (کوگ و همکاران، ۲۰۱۲). یکی از ابعاد مهم آموزشی، آموزش حقوق شهروندی است که یکی از دغدغه‌های حکومت‌ها و نظام‌های آموزشی است برای مثال در نظام‌های آموزش و پرورش کشور انگلستان زمانی اختصاصی شده در برنامه درسی برای آموزش حقوق شهروندی تا با ارائه برنامه درسی ثابت دانش‌آموز را بصورت شهروندانی فعال درآورند. در این کشور وزارت آموزش نگرش روشن به حقوق شهروندی دارد که به مدارس اختیار لازم در ارائه مدل‌های مختلف آموزش حقوق شهروندی داده است (مورگان، ۲۰۱۸). فرهنگ شهروندی در واقع شهروند در قالب سبک زندگی کلی انسانی است (یونسکو، ۲۰۱۰). شهروند به عنوان هر عضو محق و مسئول اجتماع انسانی که احساس تعلق و تعهد نسبت به بافت جمعی دارد که شالوده جامعه مدنی را شکل می‌دهد. شهروند مفهومی فراتر از یک جایگاه قانونی صرف در تبعیت از دولت می‌یابد و با تغییر سبک زندگی و شکل‌گیری حقوق جدید انسانی اهمیت خاصی یافته است (شاه‌طلبی و همکاران، ۱۳۹۹). آموزش حقوق شهروندی دانش‌آموزان را در استفاده از طیف گسترده‌تری از روش‌های یادگیری فعالانه و مشارکتی درگیر می‌کند و این امر به نوبه خود یادگیرنده را به ایجاد و پرورش اعتماد به نفس و عزت‌نفس مهارت‌های ارتباطی و تفکر انتقادی و نیز مشارکت و حل تعارض که باعث

بهبود انگیزه رفتار و پیشرفت می‌شود تشویق می‌کند (کشاوری، ۱۳۹۱). مرور پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد با وجود مشخص بودن ابعاد شهروندی اما هنوز طرح مشخصی در کشور برای این امر وجود ندارد (آرایش و همکاران، ۱۳۹۸) برای آموزش شهروندی مدل طراحی کردند که آموزش شهروندی مستلزم ضرورت آگاهی و برخورداری از حقوق و مسئولیت‌ها، همچنین عدالت اجتماعی مسئولیت‌ها، همسویی با تحولات نوین، کیفیت زندگی و بسط همبستگی انسانی در بستر اجتماعی است و عواملی نظیر عدم توسعه فرهنگی، سیاسی شدن حقوق شهروندی و ناکارآمدی آموزشی منجر به شکست در برنامه آموزش شهروندی شده است. تحلیل محتوای کتب درسی نشان می‌دهد سهم آموزش‌های مرتبط با شهروندی اعم از آموزش حقوق فرهنگی، حقوق دیگران و حفظ محیط زیست در کتب درسی از ۳۰ درصد تجاوز نمی‌کند و سایر موضوعات شهروندی مانند حقوق شهروندی در کتب درسی مغفول است (عسگری و رنجبر، ۱۳۹۶). شرایط حاکم بر مدارس نه تنها کمکی به آموزش صلح نمی‌کند بلکه رقابت‌های ناسالم، پیشی گرفتن از هم به هر قیمتی، استفاده از برنامه درسی پنهان در بحث رابطه به از ضابطه مانعی برای آموزش صحیح و ایجاد الگوی ثابت شده است وی اغتشاشات جامعه بزرگسالان، نشر اخبار جنگ، نظام ارزشیابی مدارس، وجود بازار کار رقابتی، اضطراب والدین برای موفقیت فرزندان را از جمله چالش‌های پیش رو برای آموزش حقوق شهروندی میدانند و معتقد است مادامی که حق در نظام فعلی آموزش داده نشود نمی‌توان به یادگیری عدالت، وجدان و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموز امیدوار بود عوامل متعددی در مدرسه از قبیل معلم، نحوه تعامل وی با دانش‌آموزان همسال و کتب درسی از جمله موارد هستند که در شهروندی شدن دانش‌آموز دختر و پسر نقش اساسی ایفا می‌کنند (بیلگر، ۲۰۱۴). تحقیقات بسیاری نشان داده به علت نبود راهبرد سنجیده با رویکردهای متعارض و فاقد پشتوانه نظری و عملی با موضوع آموزشی مدنیت بد برخورد شده است که نتیجه آن تصمیم‌گیری‌ها و عملکردهای متناقض در بخش‌های آموزش رسمی و غیررسمی بوده است (فرهادی و همکاران، ۲۰۱۰). اما برنامه درسی حقوق شهروندی یکی از موضوعاتی است که در پژوهش‌های پیشین از زاویه‌ای گسترده تر به آن توجه نشده است، به نحوی که بتواند عمده مسائل و مباحث مربوط به آنرا در قالب الگوی منسجم و دسته‌بندی منطقی عناصر ارائه دهد از معدود تحقیق‌های انجام شده در این واسطه می‌توان به پژوهش

محتوا و سازماندهی آن در اصول مورد توجه قرار گرفتند. همچنین، اصولی مانند ارتباط عمودی و افقی در محتوا، انتخاب روش‌های یادگیری و نقش معلم نیز مورد بررسی و استخراج قرار گرفتند. از موارد فرعی که استخراج شد، می‌توان به آگاهی معلم نسبت به موضوعات، مسئولیت اجرایی معلم، و عوامل سازمانی اشاره کرد. در نهایت، بر اساس ترکیبی از توصیفی و کمی، مواد و منابعی از جمله فیلم‌های آموزشی و فضاهایی مانند کلاس درس و زمان‌بندی آموزش‌های مستقیم به عنوان شرایط مداخله‌گر از مدل تربیت شهروند جهانی استنتاج شد. در امتحان نتایج برنامه، پرورش مؤلفه‌های دانش فراگیر و پرورش مؤلفه‌های مهارتی فراگیر و نگرش وی به وقوع پیوست.

در پژوهشی که توسط مهرداد صادقی ده چشمه در سال ۱۴۰۰ انجام شد، به بررسی الگوی شهروند فرهنگی پرداخته شد. این پژوهش بر آن بود که با وجود چالش‌ها و مشکلات فرهنگی در جامعه امروز، اصلی‌ترین عامل توسعه و پیشرفت جامعه، فرهنگ است. میزان مصرف فرهنگی به طور قابل توجهی به ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان و نیز خانواده‌هایشان وابسته است. به عبارت دیگر، ارتقای سطح خلاقیت فرهنگی شهروندان نشان‌دهنده ایمان آنان به سطوح فرهنگ، مصرف فرهنگی و در نتیجه، رشد اقتصاد فرهنگی خواهد بود. در این پژوهش، یک الگوی شهروند فرهنگی ارائه شده است که در آن، مدل‌های شهروند لیبرال و شهروند چند فرهنگی مشاهده می‌شود. از روش‌های کدگذاری محوری و گزینشی برای تحلیل شهروند فرهنگی استفاده شده است. در کدگذاری محوری، به شهروند فرهنگی و در کدگذاری گزینشی، به سرمایه فرهنگی اشاره شده است. همچنین، در این پژوهش، به ابعاد مختلفی از شهروند فرهنگی پرداخته شده است از جمله هویت اجتماعی، هوش فرهنگی، مشارکت فرهنگی، تحولات خانوادگی، مصرف رسانه، حقوق فرهنگی و امنیت فرهنگی که یکی از ابعاد امنیت انسانی محسوب می‌شود. پیامدهایی که از این الگو نتیجه می‌شود شامل افزایش بنیه اعتقادی مسئولیت‌پذیری و مقبولیت اجتماعی، ایجاد اعتماد عمومی بین شهروندان، حفظ نظم عمومی و ترقی کارآفرینی است. در این الگو، حقوق فرهنگی که عامل مهمی در تأثیر بر شهروند فرهنگی است، به عنوان محوریت مطرح می‌شود؛ زیرا آگاهی از حقوق شهروندی نقش مهمی در ارتقاء شهروند دارد. همچنین، حقوق فرهنگی برای صلح، همبستگی اجتماعی، روابط

و طراحی الگوی منسجم و دسته‌بندی منطقی عناصر ارائه دهد از محدود تحقیق‌های انجام شده می‌توان به پژوهش فتحی و اجارگاه (۱۳۹۶) در ارتباط با ارائه الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی در سطح دوره دوم ابتدایی پژوهش قابل اشاره‌ای در کشور انجام نشده است. به همین دلیل در پژوهش حاضر تلاش شده الگویی جامع دربرگیرنده عناصر و مؤلفه‌های اساسی برنامه درسی حقوق شهروندی در سطح دوره دوم ابتدایی ارائه شود. لازم به ذکر است در سطح دنیا الگوهایی برای تربیت شهروندی شهروند فرهنگی وجود دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. الگوی کشف راه‌های جدید برای آموزش شهروندی جهانی در برزیل چگونگی آموزش شهروندی جهانی در برزیل از آغاز دهه ۹۰ به بعد اتفاق افتاد. نتایج این پژوهش نشان داد تربیت شهروند جهانی در برزیل تحت عناوین مختلف مثل طرح‌های آموزش محیط زیست و صلح به اجرا در آمد. نتایج نشان می‌دهند اجرایی کردن مفاهیم تربیت شهروند جهانی عمدتاً در آموزش‌های غیررسمی بوده است و در آموزش‌های رسمی و آموزش و پرورش کمتر به چشم می‌خورد. بدین ترتیب، نتایج تحقیقات انجام شده توسط تای (۲۰۰۳)، سانتوس (۲۰۰۴) و مویزومی (۲۰۱۰) بر بسیاری از این موضوعات، از جمله حفظ پایداری محیط زیست، تأکید ویژه‌ای داشته است. در این راستا، با مطالعه دقیق‌تر می‌توان مؤلفه‌های تربیت شهروند جهانی که توسط بنیاد آکسفورد (۲۰۱۵) ارائه شده است، را مشاهده نمود. در نهایت، خلاصه مفهوم برنامه درسی شهروند جهانی واضح می‌کند که این برنامه معمولاً به منظور تقویت ارتباطات متقابل افراد انسانی، احترام به تنوع فرهنگی و حقوق بشر، تعهد به عدالت اجتماعی جهانی، حساسیت به درد و رنج مردم در هر سوی جهان، توانایی دیدن جهان از دیدگاه دیگران و احساس وظیفه برای قبول مسئولیت اعمال خود، در ارتباط با دیگران را در نظر گرفته است. در پژوهش انجام شده توسط فتحی و اجارگاه (۱۳۹۶)، یک مدل مفهومی برنامه درسی تربیت شهروند جهانی در دوره دوم ابتدایی در نظام آموزشی ایران ارائه شد. این مدل با استفاده از روش کدگذاری طراحی شده و مفاهیم اصلی و فرعی مرتبط با هر بخش از برنامه درسی تربیت شهروند جهانی شناسایی شدند. در این برنامه، مواردی مانند ضرورت و نیاز، اهداف، محتوا، روش‌های یاد دادن و یادگیری، و نقش معلم مورد بررسی قرار گرفتند. ضرورت‌های اجتماعی، هدف کلی تدریس دانش و مهارت، عدالت و برابری در اهداف، و انتخاب

می‌کند که آموزش باید به دانش‌آموزان درک کافی از علل و پیامدهای تنوع قومی را ارائه دهد و آمادگی آن‌ها را برای اتخاذ اقداماتی جهت تقویت وحدت ملی فراهم آورد. از این رو، ضروری است که ذینفعان در زمینه آموزش و پرورش یک چارچوب یکپارچه برای آموزش حقوق شهروندی تدوین کنند و نقش بنیادینی که آموزش برای پرداختن به چالش‌های مختلف مدارس دارد، را تأکید کنند. همانطور که در پژوهش‌های انجام شده ملاحظه شد تاکنون پژوهشی عوامل اثرگذار و پیامدهای طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی و مورد بررسی قرار نداده است. باتوجه به موارد مطرح شده سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که الگوی مطلوب برنامه درسی حقوق شهروندی در دوره دوم ابتدایی در آموزش و پرورش چیست؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: روش پژوهش حاضر در چارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از نظریه داده بنیاد انجام شده است. داده‌های مورد نیاز با به کارگیری مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام شده است. روایی سؤال‌ها بر اثر نظر متخصصان تأیید شد. جامعه آماری از صاحب نظران و خبرگانی است که در حیطه حقوق مدنی و برنامه درسی مطلع بوده و می‌تواند اطلاعات ارزشمند را در اختیار محقق قرار دهند نمونه گیری نظری در بخش کیفی انجام شد. در پژوهش کیفی هنگامی جمع آوری داده متوقف می‌شود که اطلاعات درباره همه دسته‌بندی‌های مورد نظر اشباع شود و زمانی رخ می‌دهد که نظریه یا داستان مورد مطالعه کامل شود و اطلاعات جدید در مورد موضوع مورد مطالعه به دست نیاید از این رو در پژوهش‌های کیفی حجم نمونه را مترادف با اشباع داده‌ها می‌دانند (عابدی، ۱۳۸۵). در این راستا نمونه‌های این پژوهش را ۲۱ نفر از خبرگان و صاحب نظران حوزه برنامه درسی حقوق شهروندی تشکیل داده است. تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش بر اساس دستورالعمل‌های (اشتراس و کوربین، ۱۳۹۰) انجام شد این شیوه شامل سه مرحله اصلی کدگذاری باز، محوری و انتخابی است (اشتراس و کوربین، ۱۳۹۰). لازم به توضیح است که برای اعتباریابی یافته‌های حاصل از کدگذاری و تحلیل متون مصاحبه‌ها توسط برخی از معلمان و متخصصان و کارشناسان حقوقی و برنامه درسی بررسی و مشاهده شد؛ که بین نتایج به دست آمده توافق وجود دارد در

مسالمت‌آمیز، احترام و پذیرش متقابل افراد و گروه‌ها، همچنین حفظ تنوع قومی و مذهبی ضروری است. یکی از پیامدهای بارز این الگو، فرهنگی شدن شهروندان است؛ به این معنا که آن‌ها به احترام بیشتری به طبیعت و اکوسیستم خود می‌رسند و رفتارشان دیگر فقط برای تأمین نیازهای شخصی و منافع شخصی نبوده و بلکه برای مشارکت‌های داوطلبانه است. این الگو همچنین نظریه شهروندی لیبرال را به چالش می‌کشد، که اولین بار توسط یونان باستان ارائه شد و اکنون توسط گروه‌های مختلف مورد سؤال قرار گرفته است، از جمله فمینیست‌ها و جامعه‌گرایان. نقدهای مهمی همچون نقد چارلز تیلور به ایده جهان شمول‌گرایی و عام‌گرایی لیبرالیسم مطرح شده است و او از سیاست‌شناسایی برای گروه‌های اقلیت حمایت می‌کند.

در پژوهشی که توسط محمدی (۱۳۹۸) انجام شد، شهروند فرهنگی به عنوان یک مفهوم مهم مورد بررسی قرار گرفت که این شهروندی سه ویژگی اصلی شامل زیست‌پذیری، انسان‌محوری و معناگرایی را تداعی می‌کند. تحقق شهروندی، هدف اصلی سازمان‌های شهروندی، به‌ویژه سازمان‌های فرهنگی و اجتماعی است، و در عین حال، فرهنگ‌آزایی برای دستیابی به این هدف است. ابعاد شهروندی فرهنگی شامل شش مؤلفه اصلی شهروند هویت‌مدار، مشارکت‌جو، مطالبه‌گر، خلاق، سالم و اخلاق‌مدار است که در طی پژوهش با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مستندات، این مؤلفه‌ها به صورت دقیق تجزیه و تحلیل شدند و ساختار هر یک از آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. شهروندان به میزانی حضور شهروندان دیگر را که در زبان، نژاد، رنگ، قومیت و سایر ویژگی‌های متفاوتی تمایز دارند، در یک مجموعه شهری قبول کرده‌اند و با حقوق و تکالیف خود آشنا هستند. با توجه به حقوق فرهنگی هر شهروند، هر فرد از هر نژاد و اقلیت دینی و اجتماعی، حقوق شهروندی را دارا بوده و فرهنگ شهروندی به عنوان یک عامل مهم برای ارتقای حقوق شهروندی ایفای نقش می‌کند. وازلیادیس و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود به برنامه درسی و تعاملات بین خانواده، والدین و معلمان از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره کرده‌اند که باعث تقویت و ارتقای فراگیری و احساس تعلق خاطر در دانش‌آموزان می‌شود (عبدلله واحمد، ۲۰۱۹). همچنین، در پژوهشی که در مالزی انجام شد و به شهروند فرهنگی در آموزش دانش‌آموزان به عنوان "فرهنگی پاسخگو" در مدارس پرداخته شد، نوآوری و دلایل توجیهی برای تمرکز بر شهروندی فرهنگی تشریح شده است. این پژوهش تأکید

نهایت مدل کیفی پژوهش بیان شده است همچنین برای اعتبارسنجی مدل به دست آمده از روش چک کردن اعضا استفاده شد.

یافته‌ها

در راستای پاسخ به سؤال پژوهش داده‌های گردآوری شده از فرآیند اجرای مصاحبه نیمه ساختارمند یا افراد نمونه پژوهش که تجارب زیسته ارزشمندی در رابطه با پدیده مورد پژوهش داشتند به صورت کدگذاری باز تجزیه تحلیل شدند. انجام فرآیند کدگذاری باز روی این داده‌ها باعث دستیابی به مفاهیم فراوانی شد که در ادامه محقق تلاش کرد تا بر اساس شباهت‌ها و اشتراکات مفهومی آن‌ها را تقلیل داده و تقسیم‌بندی کند نتیجه آن استخراج ۱۱ مقوله اصلی و ۳۱ مقوله فرعی بود بعد از فرآیند کدگذاری

باز یافته‌های پژوهش در قالب ابعاد الگوی کدگذاری محوری شامل شرایط علی، عواملی که مستقیماً بر عوامل اصلی (برنامه‌ریزی چندگانه تخصص محور) در نظام آموزش دوره دوم ابتدایی اثر می‌گذارد؛ مقوله محوری: به عنوان محور اصلی تمام مباحث؛ شرایط زمینه‌ای: مجموعه‌ای از عوامل شامل مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهایی که بر کنش‌ها و تعاملات تأثیر می‌گذارد شرایط مداخله‌گر: متغیرها و شرایطی که پدیده در آن رخ می‌دهد و در فاصله‌ای دورتر از شرایط زمینه‌ای گسترش دارد؛ راهبردها: اقدامات هدفمندی که به دنبال شرایط مداخله‌گر روی می‌دهند و پیامدها: نتایجی که در اثر راهبردها پدیدار می‌شوند و حاصل کنش‌ها و واکنش‌ها هستند (حاج باقری و همکاران، ۱۳۸۹) دسته‌بندی شدند.

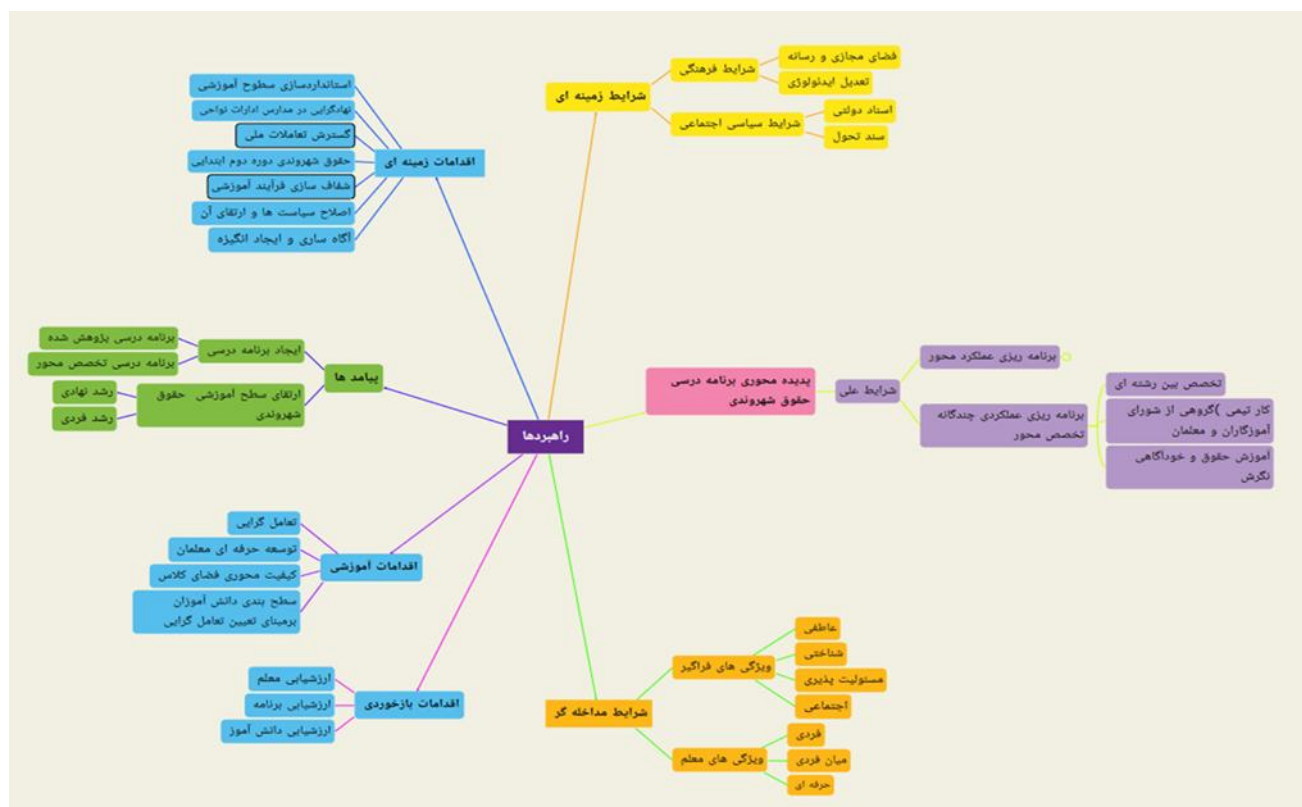
جدول ۱. مفاهیم و مقوله‌های احصا شده بر اساس فرآیند کدگذاری باز و محوری

نوع مقولات	مقولات اصلی	مقولات فرعی (مفاهیم و ویژگی‌ها)
شرایط علی	۱) برنامه‌ریزی عملکرد محور	۱-۱) تربیت و تقویت مدرسان: نظیر آموزش‌های رشته تخصصی و ضمن خدمت توسط متخصصین
		۱-۲) سازماندهی کتاب درسی سرمایه‌گذاری در تهیه و تدوین کتب درسی متناسب با محیط جامعه به روز بودن در نظر گرفتن رویکردهای جدید هماهنگی تهیه سرفصل طراحی آموزشی متناسب نیازسنجی دانش آموز
		هدف‌گذاری کلان و راهبردی سند تحول بنیادین و هماهنگی تهیه راهنمای مدرس متناسب با اهداف و ارزش‌ها دوره بازنگری کتب درسی
		۱-۳) پیوستگی و تسلسل زمانی در بحث تکنولوژی و تحولات نوین در نظام اجتماعی: نظیر تداوم برنامه درسی حقوق شهروندی در طی سال‌های تحصیلی، اصل تداوم نه فشردگی، اهمیت ساعات تخصصی برای آموزش در طول هفته
		۱-۴) پژوهش و نیازسنجی مداوم: افزایش تحقیق و پژوهش نیازسنجی مداوم و بروز استفاده از یافته‌های تحقیقات صورت گرفته
مقوله محوری	۲) برنامه‌ریزی چندگانه تخصص محور در حوزه برنامه درسی حقوق شهروندی	۱-۵) استفاده از استانداردها و انسجام و پیوستگی بین مطالب آموزشی: نظیر لزوم تدوین استانداردهای مشخص، تهیه سند برنامه درسی، لزوم تعیین و تعریف سطوح آموزشی با توجه به هویت و ارزش‌های اجتماعی و دوره‌های آموزشی برای دانش‌آموزان داشتن افراد متخصص برای برنامه‌ریزی در سطوح بالای تصمیم‌گیری، ترکیبی از متخصصان حقوق و برنامه‌ریزانی که بتوانند برنامه حقوق شهروندی را طراحی کنند، برنامه باید بصورت تیم باشد، در نظر گرفتن نظرات تمام افراد، نیاز برنامه‌ریزان درسی به داشتن اطلاعات روانشناختی و فلسفی
		۳-۱) سیاست‌گذاری بر مبنای اسناد بالادستی: لزوم توجه به اسناد بالادستی موجود، تصمیم‌گیری بر مبنای سیاست‌ها و خط‌مشی‌های موجود، لزوم برقراری ارتباط و ایجاد هماهنگی میان وزارت آموزش و پرورش و نهادهای اجتماعی و حقوقی، لزوم وجود تعریف عملیاتی و قابل اندازه‌گیری در ارتباط با کلیدواژه‌های سیاست‌ها و اهداف آموزشی، تهیه اسناد تخصصی مربوط به حقوق شهروندی با نگاه ویژه به اسناد بالادستی
		۳-۲) سیاست‌های تخصیص بودجه: نظیر لزوم تعدیل نگاه ایدئولوژیک به حقوق احقاقی
		۴-۱) لزوم توجه به عنصر هویت حقوقی هر فرد در فرهنگ زیستی
ویژگی‌های زمینه‌ای	۳) زمینه‌گرایی سیاسی و اقتصادی ۴) زمینه‌گرایی فرهنگی	۴-۲) نگاه ایدئولوژیک
		نظیر لزوم تعدیل نگاه ایدئولوژیک به حقوق احقاقی، لزوم توجه به عنصر هویت حقوقی هر فرد در فرهنگ زیستی

نوع مقولات	مقولات اصلی	مقولات فرعی (مفاهیم و ویژگی‌ها)
ویژگی‌های دخیل	۵) ویژگی‌های معلم	۳-۴) رسانه‌ها و فضای مجازی: نظیر پررنگ کردن نقش رسانه‌ها، ترویج فرهنگ استفاده صحیح، کاربردی و قانونی از فضای مجازی، ارتقای میزان آگاهی جامعه نسبت به اهمیت یادگیری مسائل حقوقی
		۱-۵) ویژگی‌های فردی: ارتقای سطح صبر معلم، ارتقای سطح نگرش باورها و اعتقادات معلم و قدرت چالش‌پذیری و طرح ریزی و برنامه ریزی
		۲-۵) ویژگی‌های میان فردی: تعامل کارآمد با فراگیران با توجه به تفاوت‌های فردی، حمایت از یادگیری کاربردی فراگیر، ترغیب به استقلال عمل در فراگیران، ایجاد علاقمندی در فراگیران
ادامه ویژگی‌های دخیل	۶) ویژگی‌های فراگیر	۳-۵) ویژگی حرفه‌ای: آگاهی از ریزه کاری‌های حرفه‌ای، تجربیات معلمی، بروز بودن، استقلال طلبی، کاربست روش‌های تدریس کارآمد و نوین، توجه به استراتژی‌های یادگیری، توجه به شیوه‌های مختلف دریافت بازخورد، داشتن حس مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی
		۱-۶) عاطفی: اعتماد بنفس، پشتکار، انگیزه، خطرپذیری و پی‌گیری
		۲-۶) شناختی: توجه به دانش پیشین فراگیر، تعیین و تعریف ویژگی‌های ورودی و خروجی فراگیر، ارتقا سطح تحمل ابهام، توجه به خلاقیت در شهروندی و حقوق اجتماعی
راهبرد ها	۸) اقدامات آموزشی	۳-۶) اجتماعی: مشارکت فراگیران در یادگیری حقوق شهروندی، وجود همکاری میان فراگیران، مسئولیت‌پذیری فراگیر در یادگیری موضوعی حقوق به عنوان کاربرد مهارت زیستی، آگاه‌سازی نسبت به اهمیت ارزش موضوعی
		۱-۷) آگاه‌سازی و ایجاد انگیزه: ایجاد انگیزه میان عوامل ذینفع، آگاه‌سازی نسبت به اهمیت یادگیری موضوعی حقوق بعنوان کاربرد مهارت زیستی
		۲-۷) شفاف‌سازی فرآیند و اهداف آموزشی حقوق شهروندی در مدارس: شفاف‌سازی اهداف آموزشی، ارائه مفهوم عملیاتی از حقوق مدنی در بافت آموزشی، بیان رابطه میان دروس، توجه به اصل ابتدا و انتها در برنامه درسی حقوق شهروندی
پیامدها	۱۰) ارتقای سطح آموزش حقوق شهروندی	۳-۷) استانداردسازی سطوح آموزش نظیر آموزش حقوق شهروندی براساس سطوح استاندارد تعیین شده، بررسی دقیق استانداردهای آموزشی و سنی در سطوح پایه‌ای دانش‌آموزان
		۴-۷) استانداردسازی سطوح آموزش نظیر: آموزش حقوق شهروندی بر اساس سطوح سنی استاندارد تعیین شده؛ بررسی دقیق استانداردهای سنی و آموزشی در سطوح پایه‌ای دانش‌آموزان
		۱-۸) کیفیت محوری: منطقی بودن تعداد دانش‌آموزان، دسته‌بندی بر مبنای نگرش‌ها و اطلاعات و آگاهی حقوقی سازگاری امکانات؛ استانداردسازی محیط آموزشی مبنای بودن مسئله حقوقی برای تسهیل زندگی
	۹) اقدامات راهبردی	۸-۲) تعامل گرایی: نظیر تعامل بیشتر میان معلمان و دانش‌آموزان با توجه به اهداف و نیازهای فردی و میان فردی در جامعه
		۸-۳) توسعه حرفه‌ای معلمان: برگزاری دوره‌های ضمن خدمت، شرکت در کنفرانس‌ها و برگزاری کارگاه‌ها
		۹-۱) ارزشیابی برنامه: بازبینی مداوم برنامه درسی حقوق شهروندی به روز رسانی برنامه درسی حقوق شهروندی با توجه به شرایط قانون در اجتماع کنونی، لزوم ایجاد سیستم دریافت نظرات، پیشنهادات و انتقادات
	۱۱) ایجاد برنامه درسی پایدار:	۹-۲) ارزشیابی معلمان: نظیر لزوم وجود ارزشیابی انضباطی و عملکردی معلمان؛ فراهم کردن معیارهای درست ارزشیابی، صلاحیت حرفه‌ای معلمان؛ آگاه‌سازی و توجه ویژه به موضوع نگرش خود ارزشیابی
		۹-۳) ارزشیابی فراگیران: نظیر نیاز به انجام انواع ارزشیابی از قبیل تکوینی نهایی و آغازین ارزشیابی مهارت‌های مختلف، ارزشیابی بر مبنای استفاده کاربردی از مسائل حقوقی
		۱-۱۰) رشد فردی نظیر رشد و بالندگی نگرش معلمان ارتقا سطح دانش و عملکرد فراگیران پرورش یک شهروند حقوقی جهانی با عملکرد ملی رشد نهادی نظیر رشد و بالندگی نگرش معلمان ارتقا سطح دانش و عملکرد فراگیران پرورش یک شهروند حقوقی جهانی با عملکرد ملی
		۱۱-۱) ایجاد برنامه درسی پژوهش شده: نظیر شکل‌گیری برنامه درسی برآمده از مطالعات علمی؛ شکل‌گیری برنامه درسی هدفمند، شکل‌گیری برنامه درسی امکان‌سنجی شده
		۱۱-۲) ایجاد برنامه درسی همه‌جانبه نگر: نظیر شکلی برنامه درسی با در نظر گرفتن نقش و جایگاه همه ذینفعان؛ فراهم شدن زمینه بروز علایق و نگرش‌های همه ذینفعان؛ شکل‌گیری برنامه درسی منعطف

محوری و همچنین الهام از ادبیات نظری موجود در کنار بررسی مجدد مصاحبه‌ها و کدگذاری‌ها الگوی نهایی را ترسیم کرد. همچنین با نظر هفت تن از اساتید دانشگاه الگوی مذکور تایید شد.

در ادامه با استفاده از کدگذاری انتخابی که مرحله نهایی کدگذاری در نظریه داده بنیاد است، الگوی مفهومی نهایی برنامه درسی حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش دوره دوم ابتدایی طراحی شد. در این مرحله پژوهشگر بر اساس درک خود از پدیده مطالعه شده و بر مبنای کدگذاری

شکل ۱. الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی دوره دوم ابتدایی بر اساس کدگذاری انتخابی

بحث و نتیجه گیری

کتاب درسی استفاده از استانداردها و پیوستگی سطوح آموزشی پیوستگی و تسلسل زمانی آموزش حقوق شهروندی و پژوهش و نیازسنجی مداوم زمینه گرایی سیاسی اقتصادی، (سیاست گذاری بر مبنای اسناد بالادستی و سیاست گذاری تخصیص بودجه)، زمینه گرایی فرهنگی (نگاه ایدئولوژیک، رسانه‌ها و فضای مجازی)، ویژگی‌های مدرس (فردی، میان فردی، حرفه‌ای) و ویژگی‌های فردی (عاطفی، شناختی، اجتماعی و فیزیولوژیکی) اقدامات زمینه‌ای (آگاه‌سازی و ایجاد انگیز) شفاف‌سازی فرآیند و اهداف حقوق شهروندی در دوره دوم ابتدایی نهادگرایی در ادارات و مدارس، استاندارد سازی سطوح آموزشی، اقدامات آموزشی (کیفیت محوری، تعامل گرایی و توسعه حرفه‌ای معلمان) اقدامات بازخورد (ارزشیابی برنامه، ارزشیابی معلم و فراگیر) سطح نگرش آموزش حقوق

مطالعه حاضر با هدف طراحی الگوی برنامه درسی مهارت‌های روانشناختی حوزه شهروندی به دانش آموزان دوره دوم ابتدایی انجام شده است. همان طور که اشاره شد برنامه درسی حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش ایران از مشکلات زیادی رنج می‌برد یکی از آن‌ها نبود الگوی مشخص به شکل همه جانبه است که بتوان در آن نقش همه عوامل ذینفع را مشخص کرد و به عنوان راهنمای دست‌اندرکاران و برنامه ریزان این حوزه استفاده کرد، در این مقاله سعی شد برنامه درسی حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش دوره دوم ابتدایی با استفاده از نظریه داده بنیاد مورد الگوسازی مفهومی قرار گیرد. بر این اساس تحلیل یافته‌ها بیان کننده آن است که در برنامه‌ریزی درسی حقوق شهروندی بر مبنای تقویت معلمان سازماندهی

شهروندی فردی و نهادی و ایجاد برنامه درسی پایدار ایجاد برنامه درسی پژوهش شده و همه جانبه‌نگر شکل می‌گیرد (بریکز، ۲۰۱۸). در این مقاله تلاش شد تا ضمن معرفی عناصر اصلی تشکیل دهنده برنامه درسی حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش دوره دوم ابتدایی و ارائه الگوی جامع راهکارهایی برای بهبود این امر در سیستم آموزش ارائه شود. همان‌گونه که در نمودار جدول بالا هم مشاهده می‌شود برنامه‌ریزی چندگانه تخصص محور در حوزه برنامه درسی حقوق شهروندی به عنوان مقوله محوری این الگو معرفی شد، این بدان معنی است که اکثر مصاحبه شوندگان بر این موضوع صحنه گذاشتند که در بحث آموزش حقوق شهروندی در درجه اول نیازمند برنامه‌ریزی‌هایی هستیم که توسط متخصصان آشنا به حیطه‌های دیگر شامل فلسفه، روانشناسی، حقوق مدنی، حقوق اجتماعی و فرهنگی برنامه‌ریزی درسی و... انجام شود. در مصاحبه‌های انجام شده هنگامی که نامی از عناصر برنامه علوم انسانی ارتباط درستی برقرار نشده است او در جای دیگری ادامه داد: سرفصل‌های کتب آموزشی و برنامه‌ریزی آموزشی به نیاز دانش‌آموز بها نمی‌دهد ناگفته پیداست که مهم‌ترین رمز موفقیت یک الگوی برنامه دستی نیازسنجی دقیق و پیوسته عناصر و ذینفعان آن است. اهمیت این موضوع و پژوهش‌های پیشین زیادی مانند ونگ جین ژو (۲۰۱۸) در این زمینه صحنه می‌گذارد. پیوستگی و تسلسل زمانی به عنوان مقوله اساسی در اینجا نام برده می‌شود چیزی که متأسفانه در برنامه درسی حال حاضر نیست چه برنامه رسمی چه غیررسمی دانش‌آموزان معمولاً دروس را فقط در سطح کلاس درس آموزش می‌بینند و به طور واقعی عملکرد آن‌ها در محیط خانواده و جامعه قابل رویت نمی‌باشد درحالی‌که به عقیده برخی از شرکت کنند در مصاحبه آموزش حقوق شهروندی به عنوان عنصری مؤثر در اجتماع کارآمد بوده و ضروریست مثلاً مصاحبه کننده دیگری که از اساتید شناخته شده است این‌گونه بیان داشت که باید به اصل تداوم توجه کرد و نه فشردگی وی ادامه داد که می‌شود محتوای آموزشی را در دوره دوم ابتدایی با توجه به نیازسنجی دانش‌آموز در جامعه و حتی خانواده برنامه‌ریزی کرد. بخش مذکور با یافته‌های (آنوسامی، ۲۰۱۶) همسو است. نیاز به تربیت معلمان توانمند در بحث آموزش حقوق شهروندی مسئله‌ای است که شاید بتوان گفت در سراسر مدارس کشور وجود دارد عاملی اساسی در موفقیت یک برنامه آموزشی در سطح مدارس خواهد بود. شاهد این مدعی را می‌توان تأکید اکثریت قریب به اتفاق

شرکت کنندگان در بحث نسبت به این موضوع دانست توجه به امور شامل استخدام، تربیت ارزیابی، بهسازی و نظام رتبه‌بندی معلمان از مهم ترین مؤلفه‌های مرتبط با این بخش هستند. یافته‌های این بخش با یافته‌های (بریکز، ۲۰۱۶) همسو است. مجموع گفته‌های آن‌ها در این زمینه را این‌گونه می‌توان بیان کرد که برای پیاده‌سازی درست برنامه درسی حقوق شهروندی نیازمند معلمان توانمند، با انگیزه، ماهر، آشنا به روش‌های نوین تدریس یاددهی-یادگیری صبور و... هستیم. یکی از مصاحبه‌شوندگان که خود سابقه تدریس مهارت‌های زندگی را در مدرسه داشت در زمینه معلم این‌گونه اظهار نظر کرد وقتی شخصی دکترا می‌گیرد یک موقعیت حرفه‌ای را در ذهنش متصور می‌شود که سبب می‌شود بتواند از اهمیت استفاده آن در اجتماع آگاه شده و به کار برد بر اساس اظهار نظرهایی از این دست می‌توان چنین برداشت کرد که درس حقوق شهروندی نیازمند کسب اعتبار بیشتر از سوی نظام آموزشی است دیگر مصاحبه‌شوندگان نیز به این مهم اشاره کردند که کتب درسی نقش اساسی دارند و از جوانب مختلف نیازمند توجه هستند که باور با در نظر گرفتن چنین ویژگی‌هایی باید اقدام به تهیه آن‌ها کرد. از جمله موضوعاتی که مصاحبه‌شوندگان در قسمت کتب درسی به آن‌ها اشاره کردند، می‌توان به مواردی از قبیل محتوای کاربردی کتب درسی بدون رویکرد مواد کاغذی، جذاب کردن آن‌ها با هدف ایجاد انگیزه در میان فراگیران، هماهنگی در طراحی سرفصل‌ها و طراحی کتاب‌ها، ایجاد تناسب بین کتب دوره اول و دوم و متوسطه اول و دوم، بازبینی مرتب کتاب‌ها با توجه به تحولات نوین و بحث روانشناسی و جامعه‌شناسی، تهیه کتاب با توجه به بافت کشور و رسانه‌ها اشاره دارد. یافته‌های این بخش نیز با پژوهش‌های زیادی از جمله (ریچاردز، ۲۰۱۶) همسو است. از سوی دیگر یکی از مشکلات مهمی که در آموزش حقوق شهروندی وجود دارد فقدان اسناد مدون در ارتباط با این حیطه آموزشی است. مصاحبه‌شونده دیگری که به تهیه اسناد اشاره داشت گفت شما به یک سند فرادستی نیاز دارید که باید در آن حوزه حقوق مدنی و اهداف آن مشخص شود نگرش سند و کشور نسبت به مقوله فرهنگ باید مشخص شود و به کلیاتی از مباحث محتوای درسی توجه شود همچنین این سند اگر به این امر تربیت معلم در فضای باز و فضای اجتماعی و نگرش معلمان خارج از بحث نیازهای فیزیولوژیکی آن‌ها توجه نکنید سنجش آموخته‌ها یا ارزشیابی آموزش حتی نمی‌تواند

فراگیر را از دست خودش نجات دهد. از این گفته‌ها و نظرات خبرگان چنین بر می‌آید توجه در بحث ایجاد یا گسترش محتوا استانداردسازی و تلاش عملی برای چنین اقدامی را می‌توان به عنوان نوعی خلاقیت به منظور بهبود وضع آموزش دانست اگر قرار باشد الگوی مطلوب برای برنامه درسی حقوق شهروندی کشور تنظیم شود تهیه چنین اسنادی ضروری است. واقعیت این است که شرایط علمی سیاسی، فرهنگی، روانشناسی، مدنیت فردی و میان فردی و اجتماعی کشور توجه زیادی به سیاست‌های آموزش نداشته است. در میان سیاست‌گذاران بر اهمیت آموزش مسائل حقوقی اجتماعی جدا از اختلاف نظرهای سیاسی و ایدئولوژیکی مهم بوده با پژوهش‌های (تولفسون، ۲۰۱۵). اشتراکاتی دارد. او در قسمتی از اظهارات نظر خود ضمن بیان رابطه میان ایدئولوژی و حقوق به نقش گفته‌های کلیشه‌ای منفی در حفظ روابط اجتماعی ناعادلانه به سود قدرت‌های جهانی اشاره می‌کند در بخش ویژگی‌های دخیل توجه به ویژگی‌های معلم و فراگیران ضروری به نظر می‌رسد. پرداختن به ابعاد فردی، بین فردی و حرفه‌ای معلمان متغیرهایی هستند که بر اساس نظر قریب به اتفاق مصاحبه شوندگان ضروریست و هماهنگی بین این عناصر می‌تواند در برخورداری از معلمان توانمند کاملاً اثرگذار باشد. یکی از شرکت‌کنندگان می‌گفت تجربه دانش، مهارت، توانایی و علاقه معلمان به یادگیری مهم است. همچنین صاحب‌نظر دیگر در رابطه با اهمیت نقش معلم در ارائه الگو چنین گفت که در یک الگوی کلی برای ایران می‌شود ارائه داد ولی قطعاً باید خود معلمان نقش زیادی در اصلاح الگوی کنونی ما داشته باشند یافته‌های این بخش نیز با یافته‌های فریمن (۲۰۰۴)، گارتن (۲۰۰۸)، همسویی دارد. در موضوع مربوط به فراگیر همین امر صدق می‌کند جایی که به اعتقاد ما ویژگی‌های اجتماعی، زیست‌شناختی، شناختی، عاطفی و اجتماعی فراگیر و معلم حائز اهمیت بوده و در تهیه برنامه درسی حقوق شهروندی نقش دارند در سال‌های اخیر مدنیت حقوق شهروندی و عوامل عاطفی در یادگیری و نقشی که معلمان در رشد فردی حقوقی و اجتماعی فراگیران بازی می‌کنند معلمان باید علاوه بر رفع نیازهای شناختی فراگیران و توجه به ویژگی‌ها سنی و جنسیتی آنان به رفع نیازهای شناختی فراگیران و توجه به ویژگی‌های سنی و جنسیتی آنان به رفع نیازهای حقوقی عاطفی و اجتماعی آنان نیز اقدام کند هر کدام زیر مجموعه‌هایی دارند که در داخل و خارج کشور به آن پرداخته شده است. برای نیل به اهداف برنامه درسی

حقوق شهروندی و پیاده‌سازی موفقیت‌آمیز این برنامه بر اساس نظر خبرگان و صاحب‌نظران سه دسته راهبرد اصلی باید اتخاذ شود اقدامات زمینه‌ای آموزشی و بازخوردی این اقدامات نیازمند اجرای آگاهانه و نظام‌مندی هستند که بتوانند متضمن شکل‌گیری پیامدهای مثبت و قابل توجه الگوی پیشنهادی شود و این اساس اقدامات لازم برای فراهم کردن زمینه اجرای الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی شامل این موارد می‌شود آگاه‌سازی حقوقی، ایجاد انگیزه برای گرفتن حق فردی و میان فردی، گسترش تعاملات اجتماعی در اجتماع، استانداردسازی سطوح آموزشی و شفاف سازی مسیر آموزشی و توجه به موضوع نهادگرایی و تلاش برای ایجاد مراکز ویژه در سیستم آموزشی برای فراگیر و معلم خواهد بود که البته این مراکز در ادارات وجود دارد به عنوان کارشناس حقوقی اداری، ولی تفهیم سازی و آگاهی لازم در این زمینه و فراگیر و معلم داده نشده است از جنبه اقدامات آموزشی دسته‌بندی افراد با استفاده از تعیین سطح نگرش کاری ضروری که به گفته تعدادی از صاحب‌نظران بسیار متمر ثمر خواهد بود. از دیگر اقدامات آموزشی تلاش برای برگزاری کلاس‌های کیفیت محور از نکته‌ای که به عقیده بسیاری از مصاحبه‌شوندگان به آن توجه نمی‌شود تعامل‌گرایی از کلاس درس را می‌توان جز موضوع کیفیت محوری کلاس درس در نظر گرفت، اما دلیل پژوهشگر برای انتخاب چنین مقوله حساسیت و تأکید بسیاری از صاحب‌نظران به ایجاد چنین فضایی است که برگزاری دوره‌های ضمن خدمت از اهمیت بالایی برخوردار خواهد بود، حتی تعدادی از خبرگان برای برگزاری دوره تربیت معلم در فضای آزاد تأکید داشتند که این باعث ایجاد هماهنگی بیشتر شده و به افزایش آگاهی آنان کمک می‌کند در بخش دیگر که به اقدامات بازخوردی مربوط به راهبردهای الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی اختصاص دارد ارزشیابی برنامه همراه با ارزشیابی مدرسان و فراگیران است. برنامه باید ارزشیابی شود تا میزان موفقیت آن معلوم شود بنابراین طراحی برنامه درسی معتبر نیازمند ارزشیابی مداوم دوره است علاوه بر این ارزشیابی معلمان و فراگیران اهمیت فوق‌العاده دارد این دو دسته از ذینفان به عنوان عاملان اصل فرآیند یاددهی یادگیری بر اساس اهداف برنامه و انتظاراتی که از آن‌ها می‌رود باید به طور مستمر در معرض ارزشیابی واقع شود مهم‌ترین پیامدهای پیاده‌سازی این الگو را می‌توان در دو مقوله تحت عناوین ارتقای سطح آگاهی حقوقی در کشور و شکل‌گیری یک برنامه درسی پایدار ذکر کرد

کاربردی و... داشته باشند. همچنین تعامل نظرخواهی از معلمان سراسر کشور و توجه به نظرات آن‌ها به تقویت این راهبرد کمک خواهد کرد. بر مبنای چنین راهبردی، آموزش معلمان در دو بخش بسیار اهمیت دارد نخست افزایش سطح آگاهی و نگرش حقوقی آن‌ها نسبت به ماهیت حقوق شهروندی در جامعه کنونی و اهمیت زیست اجتماعی آن‌ها نسبت به احقاق حقوق فردی و میان فردی خود می‌تواند به آن‌ها را از وضعیت انتقال دهندگان صرف افرادی با نقشه‌های برجسته‌تر تبدیل کند دوم اینکه آموزش‌های تکمیلی یا دوره‌های ضمن خدمت معلمان در فضای باز و عملکردی با هدف دانش افزایی و هماهنگی ساختن آن‌ها با کتب و رویکردهای تدریس باید مورد توجه جدی قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول و مسئول در رشته برنامه درسی و تصویب پروپوزال در تاریخ ۱۳۹۹/۷/۱ از واحد تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران می‌باشد، اخذ شد. مجوزهای لازم جهت انجام پژوهش از سوی دانشگاه علامه طباطبایی تهران تأیید و صادر شده است. پژوهش حاضر با رعایت موازین اخلاقی شامل کسب رضایت آگاهانه آزمودنی، اخذ رضایت کتبی از معلمان، محرمانه بودن اطلاعات و ورود و خروج داوطلبانه شرکت‌کنندگان از پژوهش اجرا شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می‌باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم استخراج شده است.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می‌دارند که در نتایج این پژوهش هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: پژوهشگران بر خود وظیفه می‌دانند از تمامی معلمان و اساتید و متخصصان امر شرکت‌کننده در این پژوهش و نیز کارشناسان حقوقی شهر مشهد که همکاری لازم را برای اجرای پژوهش داشتند، صمیمانه تشکر و سپاس‌گزاری نمایند.

با عملیاتی کردن الگوی برنامه درسی حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش دوره دوم ابتدایی این امید می‌رود که از سویی شاهد رشد علمی کنشگران این عرصه و رشد و ارتقا سطح علمی و آگاهی ادارات و مدارس کشور بود از بعد برنامه درسی می‌توان انتظار داشت که الگوی مذکور فراهم کننده شرایط پدیدار شدن برنامه درسی حقوق شهروندی برآمده از دل پژوهش‌های فراوان ویژه بافت کشورمان باشد که به شکل همه جانبه نگرانه‌ای تمام ذی‌نفعان فعال این حوزه را درگیر سازد با کاربرد الگوی پیشنهادی زمینه برنامه درسی حقوق شهروندی نظریات جدیدی در اصول آموزش حقوق مدنی و روابط و تأثیرات خاص آن‌ها بیان خواهد شد که شامل مواردی از قبیل فرصت دادن به معلم برای پیشرفت در نگرش و آگاهی حقوقی کار خود بیشتر شدن گزینه‌های روش تدریس بالا بردن سطح انگیزه دانش‌آموز برای یادگیری تمرکز بیشتر شناخت و توسعه مهارت‌های خاص هماهنگی بیشتر بین معلمان و دانش‌آموزان و تحصیلات متقابل آن‌ها بر همدیگر و زیاد شدن حس وجدان کاری، عدالت‌خواهی، منع عدالت‌گریزی، مسئولیت‌پذیری و خود درگیری فراگیران در بحث آموزش و یادگیری پیشرفت فردی آن‌ها حمایت بیشتر از پیشرفت حقوق اجتماعی فراگیران و آزمون ارزشیابی بهتر نتایج می‌شود با توجه به اهمیت موضوع و فراهم کردن پیشنهادهای با هدف انجام تحقیقات بیشتر در این حوزه راهکارهای پیشنهادی ذیل ارائه می‌شود. ضروریست با توجه به اهمیت موضوع برنامه‌ای راهبردی در برنامه درسی حقوق شهروندی برنامه آموزشی در سطح ادارات و مدارس تصویب و تدوین شود، این برنامه قاعداً باید ضمن توجه به اهداف مؤلفه‌های نظام آموزشی کشور با جنبه‌های حقوقی مدنیت سیاسی فرهنگی اجتماعی و اخلاقی اسناد بالادستی و از آن جمله سند نقشه جامع علمی کشور و... هماهنگ باشد. از آنجایی که در اسناد بالادستی چشم‌اندازها و اهداف کلی بررسی می‌شود و از ورود به مسائل تخصصی آموزش و فراگیری حقوق شهروندی پرهیز شده لازم است. خرده سندهای مختص این حیطه آموزشی طراحی شود. از آنجا که تدوین چنین راهبردی در سطح ملی با چالش‌هایی همراه است متولیان امر باید علاوه بر تعامل با برنامه‌ریزان آموزشی، ارتباط تنگاتنگ با متخصصان و صاحب‌نظران حوزه‌های آموزش حقوق شهروندی و آموزش حقوق

منابع

بدری گرگری، رحیم؛ مرادی، صمد و حسین‌پور، حامد (۱۳۹۰). تیپ‌های انگیزش یادگیری دانشجویان دانشگاه تبریز: مقایسه عملکرد شناختی، عاطفی و اجتماعی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی*، ۲۱(۶)، ۱۹-۴۲.

<https://psycnet.apa.org/record/2014-13391-003>

بشرپور، سجاد؛ طاهری فرد، مینا و محمدی، گلاویژ (۱۳۹۸). ویژگی‌های روانسنجی نسخه فارسی فرم کوتاه پرسشنامه شخصیتی هگزاکو-۲۴ سؤالی در دانشجویان. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۹(۳۶)، ۸۹-۶۵.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

ترک‌زاده، جعفر و محترم، معصومه (۱۳۹۳). اعتباریابی مقیاس رضایت تحصیلی دانشجویان. *نامه آموزش عالی*، ۷(۲۶)، ۱۷۶-۱۵۵.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

تمنایی‌فر، محمدرضا، گندمی، زینب، (۱۳۹۰). رابطه انگیزه پیشرفت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. *راهنمای آموزش*، ۴(۱)، ۱۹-۱۵.

ربانی، رسول و ربیعی، کامران (۱۳۹۰). ارزیابی انتخاب رشته و تأثیر آن بر رضایت تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۱۷(۲)، ۱۲۰-۹۹.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

رحیمی‌نژاد، عباس و مرتضایی، نسترن (۱۳۹۵). نقش گشودگی به تجربه در پیش‌بینی سبک‌های هویت و تعهد. *روانشناسی تربیتی*، ۱۲(۳۹)، ۱۱۷-۹۷.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

زارع، سمیه؛ جاهد، سهیلا؛ موسوی، سیدیعقوب و عجمی بافرانی، بشیر (۱۳۹۶). ارزیابی میزان رضایت تحصیلی مهارت‌آموزان ماده ۲۸ دانشگاه فرهنگیان استان فارس (چهارمین آزمون استخدامی آموزش و پرورش). *آموزش پژوهی*، ۳(۱۱)، ۱۲۰-۱۰۳.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

ستایشی‌اظهري، محمد و کیالی، میترا (۱۳۹۷). مقایسه رضایت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در نیم‌رخ‌های مختلف انگیزشی دانش‌آموزان: تحلیل مبتنی بر شخص. *آموزش و ارزشیابی*، ۱۱(۴۱)، ۹۸-۸۳.

سوختانلو، مجتبی و بندری، ابوالمحمد (۱۳۹۶). تأثیر نگرش دانشجویان کشاورزی دانشگاه محقق اردبیلی از رشته تحصیلی بر رضایت آموزشی با واسطه گری انگیزه تحصیلی. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۴۲(۴۲)، ۵۸-۴۲.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

سیف، علی اکبر (۱۴۰۰). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: نشر دوران.

شکری، امید؛ کدیور، پروین؛ نقش، زهرا؛ غنایی، زیبا؛ دانشورپور، زهره و مولایی، محمد (۱۳۸۶). صفات شخصیت، استرس تحصیلی و عملکرد تحصیلی. *مطالعات روانشناختی*، ۳(۳)، ۴۸-۲۵.

https://jem.atu.ac.ir/article_10526.html

References

- Aboramadan, M., Dahleez, K. A., & Farao, C. (2022). Inclusive leadership and extra-role behaviors in higher education: does organizational learning mediate the relationship? *International Journal of Educational Management*, 36(4), pp. 397-418. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Balasubramanian, N., Ye, Y., & Xu, M. (2020). Substituting Human Decision-Making with Machine Learning: Implications for Organizational Learning. *Academy of Management Review*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4543450>
- Biranvand, R. (2016). Investigating political issues in Sovshon, master's thesis in the field of Persian language and literature, Payam Noor University, Hamedan. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2021.107968>
- Fischer, T., & Sitkin, S. B. (2023). LEADERSHIP STYLES: A COMPREHENSIVE ASSESSMENT AND WAY FORWARD. *Academy of Management Annals*, 17(1), 331-372. <https://doi.org/10.5465/annals.2020.0340>
- Jacopo M. (2023). Unconventional protein secretion (UPS): role in important diseases. *Molecular biomedicine*, 4(1), 2. <https://doi.org/10.1186/s43556-022-00113-z>
- Kam, T. I., Mao, X., Park, H., Chou, S. C., Karuppagounder, S. S., Umanah, G. E., Yun, S. P., Brahmachari, S., Panicker, N., Chen, R., Andrabi, S. A., Qi, C., Poirier, G. G., Pletnikova, O., Troncoso, J. C., Bekris, L. M., Leverenz, J. B., Pantelyat, A., Ko, H. S., Rosenthal, L. S., ... Dawson, V. L. (2018). Poly(ADP-ribose) drives pathologic α -synuclein neurodegeneration in Parkinson's disease. *Science (New York, N.Y.)*, 362(6414), eaat8407. <https://doi.org/10.1126/science.aat8407>
- Lengyel-Zhand, Z., Puentes, L. N., & Mach, R. H. (2022). PARKinson's: From cellular mechanisms to potential therapeutics. *Pharmacology & therapeutics*, 230, 107968. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2021.107968>
- Lin, C. and Kuo, T. (2007), "The mediate effect of learning and knowledge on organizational performance",

- Industrial Management & Data Systems*, Vol. 107 No. 7, pp. 1066-1083. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Lucien, F., Benarroch, E. E., Mullan, A., Ali, F., Boeve, B. F., Mielke, M. M., Petersen, R. C., Kim, Y., Stang, C., Camerucci, E., Ross, O. A., Wszolek, Z. K., Knopman, D., Bower, J., Singer, W., & Savica, R. (2022). Poly (ADP-Ribose) and α -synuclein extracellular vesicles in patients with Parkinson disease: A possible biomarker of disease severity. *PloS one*, 17(4), e0264446. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264446>
- Nurbaeti, S. (2022). Significance of the Influence of Leadership Model, Morale, and Satisfaction on Performance Consistency. *PRODUKTIF: Journal Kepegawaian dan Organisasi*, 1(1), 10-18. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Pirayesh, R., & Pourrezay, Z. (2020). The Effect of Transformational Leadership Style and Organizational Innovation on Improving Environmental Performance of Environmental Polluters Companies Case Study: Lead Producer Companies in Zanjan Province. *Journal Of Environmental Management And Tourism*, 10(7), 1687-1695. [https://doi.org/10.14505/jemt.v10.7\(39\).25](https://doi.org/10.14505/jemt.v10.7(39).25)
- Saputra, F., & Mahaputra, M. R. (2022). Effect of job satisfaction, employee loyalty and employee commitment on leadership style (human resource literature study). *Dinasti International Journal of Management Science*, 3(4), 762-772. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Sawaeen, F.A., & Ali, K.A. (2020). The mediation effect of TQM practices on the relationship between entrepreneurial leadership and organizational performance of SMEs in Kuwait. *Management Science Letters*, 10, 789-800. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Semedo, A. S. D., Coelho, A. F. M., & Ribeiro, N. M. P. (2016). Effects of authentic leadership, affective commitment and job resourcefulness on employees' creativity and individual performance. *Leadership & Organization Development Journal*, 37(8), pp, 1038-1055. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>
- Stuendl, A., Kraus, T., Chatterjee, M., Zapke, B., Sadowski, B., Moebius, W., Hobert, M. A., Deuschle, C., Brockmann, K., Maetzler, W., Mollenhauer, B., & Schneider, A. (2021). A-Synuclein in Plasma-Derived Extracellular Vesicles Is a Potential Biomarker of Parkinson's disease. *Movement disorders: official journal of the Movement Disorder Society*, 36(11), 2508–2518. <https://doi.org/10.1002/mds.28639>
- Tourish, D. (2014). Leadership, more or less? A processual, communication perspective on the role of agency in leadership theory. *Leadership*, 10(1), 79–98. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>